

Priorități ale programului pentru 2016

Priorități

Candidații sunt încurajați să elaboreze proiecte conforme cu obiectivele generale și cu cele specifice ale programului „Europa pentru cetățeni”, care să vizeze prioritățile specifice definite de Comisia Europeană în urma consultării părților interesate ale programului reprezentate în grupul de dialog civic, precum și a comitetului programului.

Până în prezent, aceste priorități se schimbau în fiecare an. Începând din 2016, prioritățile vor deveni multianuale și vor fi valabile pe tot restul perioadei programului (2016-2020), astfel încât candidații să dispună de mai mult timp pentru a-și planifica și a-și pregăti proiectele. Această abordare nu exclude posibilitatea revizuirii, adaptării și/sau modificării în orice moment a listei de priorități de către Comisia Europeană, dacă va fi cazul, în urma consultării părților interesate ale programului reprezentate în grupul de dialog civic, precum și a comitetului programului.

Pentru perioada 2016-2020 au fost stabilite priorități care să stimuleze dezbateri în jurul unor date istorice cu semnificație europeană și al unor subiecte care au o puternică rezonanță în prezent (pentru componenta „Memorie europeană”) sau care sunt ancorate în realitățile sociale, economice și politice ale Uniunii Europene (pentru componenta „Implicare democratică și participare civică”). Cetățenii sunt invitați să participe la reflecții și dezbateri prin proiecte care să răspundă caracteristicilor generale ale programului (accesul egal, caracterul transnațional și dimensiunea locală, dialogul intercultural și promovarea voluntariatului) sau prin implicarea lor activă în cadrul organizațiilor care derulează proiecte finanțate prin programul „Europa pentru cetățeni”.

Este nevoie să se facă o distincție între:

- prioritățile specifice pentru „Memorie europeană” (componenta 1);
- prioritățile specifice pentru „Implicare democratică și participare civică” (componenta 2).

1. Prioritățile specifice pentru componenta „Memorie europeană” (componenta 1)

1.1. Comemorări ale unor evenimente majore de referință în istoria recentă a Europei

Unul dintre obiectivele programului „Europa pentru cetățeni” este crearea de oportunități pentru dezbateri privind istoria Europei, care să depășească perspectivele naționale¹.

Prin componenta sa numărul 1, „Memorie europeană”, programul are ca scop promovarea culturii comune a memoriei istorice și a înțelegerii reciproce între cetățenii din diferitele state membre ale UE, îndeosebi prin sprijinirea de proiecte care să ilustreze principalele puncte istorice de referință în Europa secolului al XX^{-lea}, precum și semnificația sau consecințele acestora asupra Europei zilelor noastre.

¹ Regulamentul (UE) nr. 390/2014 al Consiliului din 14 aprilie 2014 de instituire a programului „Europa pentru cetățeni” pentru perioada 2014-2020 (JO L 115 din 17.4.2014, p. 3).

În perioada 2016-2020 vor fi eligibile pentru elaborarea de proiecte următoarele comemorări, în funcție de anul de depunere a candidaturii:

Anul candidaturii	Comemorări eligibile
2016	1936 Începutul Războiului civil din Spania 1956 Mobilizarea politică și socială în Europa Centrală 1991 Începutul Războaielor din Iugoslavia 1951 Adoptarea convenției ONU privind statutul refugiaților, cu referire la situația refugiaților în Europa de după cel de Al Doilea Război Mondial
2017	1917 Revoluțiile sociale și politice, căderea imperiilor și impactul lor asupra contextului istoric și politic din Europa 1957 Tratatul de la Roma și începutul Comunității Economice Europene
2018	1918 Sfârșitul Primului Război Mondial - ascensiunea statelor naționale și eșecul creării cooperării europene și al instaurării coexistenței pașnice 1938/1939 Începutul celui de Al Doilea Război Mondial 1948 Începutul Războiului Rece 1948 Congresul de la Haga și integrarea europeană 1968 Mișcări de protest și de apărare a drepturilor civile, invadarea Cehoslovaciei, protestele studențești și campania antisemită din Polonia
2019	1979 Alegerile pentru Parlamentul European - și comemorarea a 40 de ani de la primul Parlament European ales prin vot direct, în 1979 1989 Revoluțiile democratice din Europa Centrală și de Est și căderea zidului Berlinului 2004 15 ani de la extinderea UE înspre Europa Centrală și de Est
2020	1950 Declarația lui Robert Schuman 1990 Reunificarea Germaniei 2000 Proclamarea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

1.2. Societatea civilă și participarea civică sub regimurile totalitare

În perioada regimurilor totalitare, concepte democratice precum „societate civilă”, „mișcare socială”, „participare”, „implicare”, „Constituție”, „libertate” și „democrație” erau cu totul lipsite de substanță. De exemplu, o „democrație populară” nu era deloc „populară” sau „democratică”. Liderii politici erau aleși în urma obținerii unor rezultate de tip plebiscit (cu peste 80 %), fără să existe o opoziție adevărată.

Demonstrațiile politice, campaniile electorale, adunările și dezbaterile publice erau simple parodii ale unor ritualuri democratice. Acestea erau menite să îi legitimizeze pe cei aflați deja la putere și, în general, nu erau nici spontane, nici autentice, ci rezultatul unor acțiuni coercitive. Ele erau utilizate pentru a înregimenta și a ține sub control populația, precum și pentru a susține orientări politice discreționare. Unul dintre cei mai semnificativi pași în direcția angajării democratice, și anume înscrierea într-un partid politic, era de asemenea deviat de la scopul său firesc (și anume participarea la viața publică și influențarea acesteia); de obicei, statutul de membru al unui partid politic servea pentru a dovedi loialitatea față de un partid

monolitic și obediența față de adevărul oficial, fiind utilizat în principal în scopul de a accede la anumite funcții sau servicii. Informațiile publice erau și ele monopolizate și denaturate de agențiile oficiale, fără să existe o alternativă independentă în contrapartidă.

Prin contrast, mișcările sociale autentice născute în sânul societății civile erau adeseori ostracizate, amenințate sau supuse represiunii, întrucât erau considerate de către puterea totalitară ca fiind neloiale, trădătoare sau periculoase din punct de vedere social. Aceste mișcări se vedeau obligate să se ascundă, să reziste sau să facă compromisuri. Orice opinie divergentă exprimată public era considerată o formă de „dizidență”. Libera exprimare era interzisă. Deciziile politice trebuiau aplicate fără să existe vreo dezbatere serioasă sau un proces de deliberare. Într-o oarecare măsură, societatea civilă și mișcările democratice au fost absorbite și exploatare de sistemul monopartit, care caracteriza regimurile totalitare.

Pornind de la experiențe din perioada totalitarismului, candidații trebuie să formuleze reflecții privind abuzurile de putere și deturnarea ritualurilor democratice, îndeosebi prin intermediul propagandei și al mijloacelor de comunicare în masă oficiale. Reflecțiile se vor axa asupra diferențelor dintre democrația falsă și cea reală și vor sublinia beneficiile existenței unei societăți civile active, puternice și independente.

Obiectivul este acela de a demonstra că organizațiile societății civile reprezintă o legătură indispensabilă între cetățeni și autorități, că ele îndeplinesc într-adevăr un rol important în regimurile democratice, acela de a ajunge la cetățeni, de a face cunoscute preocupările acestora și de a le transmite decidenților politici.

De asemenea, prin proiectele propuse, candidații vor formula reflecții privind semnificația realizărilor democratice contemporane, precum statul de drept, libertățile publice sau drepturile civile și vor sublinia fragilitatea drepturilor civice (libertatea de exprimare, dreptul de vot etc.) în lipsa unor forțe puternice care să acționeze în contrapartidă. Un alt obiectiv îl reprezintă dezbateră pe marginea unor modalități și mecanisme concrete prin care să fie menținute libertățile publice și drepturile civile și prin care să fie garantat dialogul civic la nivelul Uniunii Europene și la nivel național.

1.3. Ostracizarea și pierderea drepturilor cetățenești sub regimurile totalitare: lecții pentru prezent

Regimurile totalitare ale secolului al XX^{-lea} i-au privat de drepturile lor fundamentale pe unii dintre cetățenii proprii, ajungându-se până la excluderea lor din societate: evreii în timpul regimului nazist, „deviaționiștii” politici în timpul regimurilor comuniste. Treptat, din cauza originii, a convingerilor sau a opiniilor lor, acei cetățeni au fost împiedicați să se exprime, să voteze, să se implice în chestiuni publice, să lucreze, să își stabilească domiciliul ori să se deplaseze în mod liber sau să aibă acces la bunuri publice.

Ostracizarea era utilizată de regimurile totalitare ca metodă de neutralizare a persoanelor considerate a fi amenințări, precum și ca modalitate de exercitare a unui control mai strâns, sub formă de teroare, asupra restului populației. Justificate prin ideologii înșelătoare și sprijinite printr-o propagandă înșelătoare, printr-o legislație injustă, precum și prin structuri de represiune, aceste metode le-au permis regimurilor în cauză să ascundă crimele în masă și să facă să dispară potențiali opozanți ai regimului.

Date fiind consecințele lor tragice, procesele de ostracizare din trecut ar trebui analizate și dezbătute, astfel încât să ajungă să fie cunoscute în prezent. În contextul proiectelor, candidații trebuie să aibă în vedere următoarele teme și întrebări: Când se poate considera că o

categorie a populației este supusă ostracizării? Cum se recunoaște un „țap ispășitor” și cum poate fi deconstruit discursul care conduce la înlăturarea și la marginalizarea unei astfel de persoane? Cum pot fi combătute discursurile politice care utilizează spaima, prejudecățile și ura împotriva anumitor categorii ale populației și cum pot fi construite discursuri alternative? Cum se pot combate mesajele instigatoare la ură și propagate prin platformele de comunicare socială și internet? Care sunt instrumentele educaționale și cele juridice existente la nivelul UE și la nivel național prin care pot fi combătute rasismul și xenofobia (cum ar fi antisemitismul și ura împotriva romilor sau a musulmanilor etc.), precum și homofobia și ostracizarea altor minorități?

1.4. Tranziția democratică și aderarea la Uniunea Europeană

Pentru numeroase state membre care au cunoscut tranziția spre democrație în istoria lor recentă, aderarea la Uniunea Europeană a jucat un rol important în sprijinul și pentru consolidarea procesului de democratizare. De exemplu, prin sistemul „condiționalității democratice”, perioada de preaderare a încurajat schimbările politice și reformele structurale, a consolidat capacitatea administrativă și a îmbunătățit protecția minorităților.

Proiectele finanțate în cadrul programului „Europa pentru cetățeni” trebuie să analizeze modul în care perspectiva de aderare la Uniunea Europeană a influențat adoptarea de standarde și practici democratice de către țările aflate anterior sub dictaturi sau regimuri autoritare. De asemenea, proiectele vor prilejui reflecții pe marginea rolului pe care îl are statutul de membru al UE în procesul de tranziție democratică. Proiectele se vor concentra îndeosebi asupra evenimentelor, punctelor de turnură sau etapelor istorice care au caracterizat acest proces lent de schimbare și vor evidenția modurile în care acestea au contribuit la depășirea trecutului, la îndeplinirea scopului ultim de „reîntoarcere în Europa” și la construirea viitorului. Proiectele vor evidenția principalele forțe motrice ale acestui proces și vor sublinia dificultățile întâmpinate sau obstacolele care încă persistă, în special după eliminarea condiționalității din perioada de preaderare și după aderarea la UE. Proiectele vor face un bilanț al proceselor de aderare reușite din ultimele decenii și al rezultatelor acestora în materie de democratizare și, în același timp, ele vor iniția dezbateri privind oportunitatea unor viitoare demersuri de aderare sau a altor tipuri de parteneriate cu țări din vecinătatea UE.

2. Priorități specifice pentru componenta „Implicare democratică și participare civică” (componenta 2)

2.1. Înțelegerea euroscepticismului și dezbateri cu privire la acesta

Euroscepticismul a câștigat teren în statele membre până în punctul în care a ajuns să redeseneze hărți politice și să perturbe polarizările politice tradiționale. Termenul în sine se referă la tipuri extrem de diverse de atitudini față de construcția europeană, de la simpla critică a proceselor actuale de integrare (eurocriticism) până la ostilitatea față de vizavi de Uniunea Europeană însăși (eurofobie).

Având în vedere influența sa tot mai mare asupra agendelor politice din statele membre și din Parlamentul European, precum și adepții tot mai numeroși pe care îi are în anumite regiuni, euroscepticismul a devenit o realitate care necesită să fie în continuare analizată, dezbătută și înțeleasă. Deoarece propune o alternativă la dezideratul unei „Uniuni din ce în ce mai strânse”, euroscepticismul pune sub semnul întrebării construcția europeană și modul în care aceasta a fost concepută, realizată și pusă în practică, încă de la începuturile sale. În calitatea sa de spațiu public cu adevărat democratic, Uniunea Europeană ar trebui să ia în considerare această realitate politică fără nicio prejudecată și să-i invite să își facă auzite vocile pe

cetățenii UE care nu sunt pe deplin convinși de avantajele acesteia sau pe cei care sunt dezamăgiți de rezultatele sau de orientările actuale ale Uniunii.

Din acest punct de vedere, candidații sunt încurajați să conceapă proiecte care să prilejuiască reflecții privind modalități de înțelegere a euroscepticismului și să promoveze dezbateri privind implicațiile acestuia pentru viitorul Uniunii Europene. În același timp, candidații sunt invitați să explice beneficiile politicilor UE, să recunoască dificultățile întâmpinate și provocările viitorului și, de asemenea, să prezinte realizările Uniunii Europene și ce ar însemna absența unei Europe unite.

În cadrul acestor dezbateri pot fi abordate următoarele teme și întrebări: Cum putem defini euroscepticismul? Euroscepticismul este un fenomen politic recent, agravat de criza financiară, sau o tendință mai veche? De ce este în creștere acest fenomen? Cu ce este sinonim euroscepticismul? Euroscepticismul pune sub semnul întrebării însăși integrarea europeană sau doar modalitățile actuale în care aceasta este pusă în practică? Euroscepticismul reprezintă o ruptură persistentă, tot mai profundă și ireversibilă între cetățeni și Uniunea Europeană? Care sunt consecințele euroscepticismului asupra condițiilor de implicare democratică și de participare civică la nivelul UE și la nivel național? Euroscepticii alcătuiesc un grup omogen sau se pot identifica diferite tipuri de eurosceptici? Cum își diseminează ideile euroscepticii? Care sunt factorii predictivi ai unui sprijin ferm sau ai unei opoziții puternice față de integrarea europeană (statut social, atitudinea față de globalizare, interese economice, sentimentul de apartenență la un întreg, valorile, impactul culturilor politice, nevoia de securitate socială etc.)? Poate UE să aibă un impact asupra acestor factori? În ce măsură ar trebui abordate și avute în vedere la elaborarea politicilor Uniunii principalele îngrijorări ale cetățenilor UE eurosceptici? În ce fel ar putea această abordare să contribuie la apropierea Uniunii Europene de cetățenii săi? Care sunt pericolele cu care se confruntă integrarea europeană și viitorul acesteia din cauza euroscepticismului? Cum ar putea atitudinea critică la adresa UE să devină un stimulent pozitiv și util pe termen lung pentru construcția europeană?

2.2. Solidaritatea în vremuri de criză

În general, noțiunea de solidaritate se referă la sprijinul reciproc în cadrul unui grup unit datorită unor interese comune sau unor valori împărtășite. Solidaritatea este strâns legată de conceptul de generozitate, dar și de noțiunile de reciprocitate și de responsabilitate.

Ce înseamnă solidaritatea pentru o entitate politică alcătuită din state naționale, cum este Uniunea Europeană, în special în vremuri de criză? Care sunt limitele juridice, politice, economice și chiar etice ale solidarității europene?

Paralela „solidaritate *versus* responsabilitate” este invocată tot mai mult în contextul altor domenii de politică, cum ar fi migrația. Pe termen lung, problematica solidarității ar putea să amenințe coeziunea internă a UE, ceea ce înseamnă că este nevoie de o dezbatere amplă în această privință.

Prin proiectele lor candidații sunt chemați să evedențieze și să evalueze mecanismele de solidaritate existente la nivelul Uniunii Europene. Ei trebuie să prezinte reflecții asupra domeniilor de politică în care astfel de mecanisme comune ar putea fi utile și instituite în acest scop. Candidații trebuie să aibă în vedere și alte posibile canale de manifestare a solidarității europene, cum sunt voluntariatul, donațiile, fundațiile, organizațiile societății civile, organizațiile caritabile, finanțarea participativă etc.

În aceste proiecte cetățenilor li se oferă posibilitatea de a înțelege mai bine și de a dezbate pe marginea valorii adăugate a intervenției UE în vremuri de criză, când răspunsurile naționale par a fi insuficiente, subliniind, de asemenea, contraargumentele sau limitele acestor mecanisme de solidaritate în ceea ce privește responsabilitatea și costurile financiare. Proiectele vor contribui la depășirea percepțiilor naționale ale crizei, promovând înțelegerea reciprocă a situației și creând foruri în care pot fi discutate soluții comune într-un mod constructiv.

2.3. Combaterea stigmatizării „imigranților” și formularea de contraargumente care să promoveze dialogul intercultural și înțelegerea reciprocă

În prezent, stigmatizarea este utilizată în general de mișcări extremiste sau populiste îndreptate împotriva „celorlalți”, a „străinilor”, a „imigranților” sau a „minorităților” în discursul politic actual.

Din cauza nivelului ridicat al ratei șomajului și al nesiguranței sociale în rândul alegătorilor, precum și din teamă de globalizare și terorism, „imigranții” sunt făcuți răspunzători pentru toate relele sau sunt prezentați ca posibile amenințări la adresa menținerii, la nivel național, a standardelor de trai, a coeziunii sociale și a securității interne. Stigmatizarea imigranților are loc prin intermediul propagandei politice, al discursurilor de incitare la ură și al retoricii voit amăgitoare, care amestecă noțiuni separate (criză și migrație, terorism și migrație), în vederea unificării comunităților naționale împotriva anumitor țapi ispășitori dinainte stabiliți.

Astfel de discursuri politice accentuează xenofobia, intoleranța și discriminarea și amenință coeziunea societăților din cadrul Uniunii Europene. Ele pot conduce la restrângerea drepturilor fundamentale ale minorităților, la construirea de noi ziduri, la împiedicarea integrării și a înțelegerii reciproce și pot determina adoptarea unei legislații care contravine valorilor aflate la temelie Uniunii Europene. În același timp, astfel de discursuri ar putea încuraja marginalizarea și mai accentuată a persoanelor celor mai vulnerabile sau excluse din cadrul societăților europene (grupuri defavorizate și dezavantajate, printre care se numără adesea tinerii și persoanele provenite din afara Uniunii), iar în anumite circumstanțe ar putea duce chiar la radicalizarea comportamentelor.

În acest context, programul „Europa pentru cetățeni” va finanța proiecte de promovare a dialogului intercultural și a înțelegerii reciproce, prin participarea cetățenilor din statele membre și poate chiar a resortisanților din țări terțe, care locuiesc legal în Uniunea Europeană. Aceste proiecte trebuie să contribuie la depășirea stereotipurilor legate de imigranți, prin demontarea proceselor de stigmatizare trecute și actuale. De asemenea, proiectele trebuie să promoveze toleranța, respectarea valorilor comune și să cultive, prin intermediul unor discursuri alternative, o percepție mai corectă a cetățenilor UE privind cetățenii din țări terțe. Întrucât integrarea este un proces bidirecțional, este necesar un demers de reflecție inclusiv privind modurile de promovare a participării civice în rândul resortisanților din țări terțe care locuiesc legal pe teritoriul Uniunii.

2.4. Dezbatere privind viitorul Europei

Având în vedere că cetățenii nu consideră că Uniunea Europeană constituie întotdeauna un factor de schimbare pozitivă, în forma sa actuală, ei ar trebui întrebați cum ar arăta Europa pe care și-o doresc. Sunt necesare o viziune pe termen lung și un nou discurs privind Europa, care să fie, îndeosebi pentru generația mai tânără, mai atractivă, mai vizionară și mai pozitivă.

Această dezbatere ar trebui să aibă loc, fără îndoială, având ca punct de pornire lecțiile învățate la istorie și în special realizările concrete ale Uniunii Europene. Totodată, ea ar trebui să ofere noi mesaje și să discute posibile acțiuni de adoptat de Uniunea Europeană atât la nivel intern, în vederea consolidării coeziunii sale sociale, economice și politice, cât și la nivel internațional, pentru menținerea rolului său de lider într-o lume tot mai globalizată și pusă în fața unor probleme de anvergură mondială.

În Comunicarea sa privind alegerile pentru Parlamentul European din 2014, Comisia a subliniat, în perspectiva alegerilor din 2019, că este important să fie identificate „*modalitățile de consolidare în continuare a dimensiunii europene și a legitimității democratice a procesului decizional al UE*” și să se examineze „*în continuare motivele prezenței scăzute la vot înregistrate în mod constant în unele state membre. Acest lucru subliniază necesitatea identificării altor modalități prin care să se favorizeze participarea la următoarele alegeri, în special prin organizarea din timp a unor campanii de sensibilizare la nivel național, regional și local*”².

În acest context, cetățenii ar trebui întrebați și invitați să discute inclusiv despre modalități concrete de creare a unei Uniuni mai democratice, care să îi convingă să se implice din nou în proiectul european. Alături de participarea la alegeri și alte canale de democrație reprezentativă, ar trebui să se acorde o atenție specială instrumentelor de participare civică (precum Inițiativa cetățenească europeană), precum și unor canale inovatoare de participare electronică, cum ar fi platformele de comunicare socială și tehnologiile comunicațiilor.

Cetățenii sunt invitați să ia parte la discuții prin proiecte sau prin implicarea lor activă în organizații care participă la programul „Europa pentru cetățeni”. Dezbateră nu ar trebui să se adreseze exclusiv celor care sprijină deja ideea Uniunii Europene, ci să îi coopteze și pe cetățenii care resping, pun la îndoială sau rămân indiferenți la procesul de construcție a Uniunii Europene și la realizările acesteia.